

FELSEFE DÜNYASI

2015/YAZ/ SUMMER Sayı/Issue: 61

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve Hakemli Bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı İşleri Müdürü/Editorial Manager

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ)

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmail KÖZ (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal TÜRER (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Dr. M. Enes KALA (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/Ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is published biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/Ulakbim since 2004.

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122

Kızılay - Çankaya / ANKARA

PK 21 Yenışehir/Ankara • Tel & Fax: 0 312 231 54 40

www.tufed.org.tr

Fiyatı / Price: 35 ₺ (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi ve Baskı / Design and Printed by.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret
İşletmesi

Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

Basım Tarihi : Temmuz 2015, 750 Adet

Bilginin Renkleri

Ahmet İNAM*

Şöyle bir derdim var yıllardan beri. Bize sürekli bilgi yığıyorlar. İsterseniz ona enformasyon(malumat) diyelim. Ve enformasyonla bizi “en-forme” etmeye çalışıyorlar, bize form vermeye çalışıyorlar. Biz de o form içerisinde dünyayı tanımaya çalışıyoruz. Bana şu soru yalnızca bir ahlak sorusu gibi gelmiyor, bir varoluş sorusu belki de, insanın bu gezegendeki varlığı için: Bilgimle ben nasıl yaşayacağım?

Çağımız insanı sürekli olarak kendini malumata açık tutacak bir tavır içinde: “Şu filmi gördün mü? Bu kitabı okudun mu? Şundan haberin var mı?” Böylesi uçta bir takım malumatı (enformasyon) edinerek herhalde toplum içinde konumumuzu yükseltmek istiyoruz. O malumatı bir takım belgelere ve diplomalara çevirmek istiyoruz. O malumatla para kazanmak istiyoruz. O malumatla C.V. mize yazdıracağımız bir “kazanım” elde etmek istiyoruz.

Bilgi hayatımızda nasıl bir yer tutuyor? Bu soruyla ilgili ilginç bir paradoksal görünüm de söz konusu: Bilgi çağında yaşadığımız söyleniyor. ”Bu nasıl bir bilgidir” diye sorup biraz deşeleysin anlıyorsunuz ki meğer o “bilgi” dediğimiz şey, Platon’un “epistêmê”sinden farklı, hesabını veremediğimiz, dayanaklarını gösteremediğimiz enformasyonmuş. “Allah Allah bilgi çağında yaşıyoruz, nasıl bilgi ki bu, okuyorsun okuyorsun da daha aptal oluyorsun ya da okuyorsun okuyorsun, bilgilendikçe, o bilgiyle ulaşmayı düşündüğün hedefe bir türlü varamıyorsun.

Acaba yanlış mı okuyoruz, yanlış mı bilgi ediniyoruz, bilgi nasıl edinilmeli, bilgiyi nasıl yaşamalı, bilgi hayatımızın neresinde duruyor, ne işe yarar? Bana çok anlamlı geliyor bu sorular, bilmem size de anlamlı geliyor mu?

* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi, Prof. Dr.

Çünkü sanatı, bilimi, felsefeyi, dini, ideolojileri kafamızda bir yerlere koyuyoruz, onlar bizde bir takım malumatlarla yaşıyor. Bu temel soru etrafında biraz düşünmeye başladığım zaman başka hayretimi çeken başka sorunlar da oldu. Mesela Aristoteles *Metafizik*'inde üç ayrı bilgidен söz eder: *Epistêmê Theoretikê Epistêmê poiêtikê, epistêmê praktikê* vardır. Neden üç ayrı bilgi var, neden bunların her biri tek bilgi değil de üç ayrı bilgidir?

Bu sorular hep kafamın içerisinde dönüyor hâlâ çözüm bulmuş değilim, bu çalışmamda bu sorularla ilgili şimdilik gördüklerimi, anlamaya çalıştıklarımı ve kafamda taslak olarak oluşmuş resmi sizlere sunmaya çalışıp, sizin tartışmanıza, görüşünüze, gücümün yettiği kadar açmaya çalışacağım.

Aristoteles'in üçlü ayrımı hep benim ilgimi çekmiştir, çünkü o üçlü ayrımın her alanında bir ölçüde çalıştım ve uzun yıllar da öğretmenlik yaptım. *Epistêmê theoretikê* ile teorik bilimle değişik düzeylerde uğraşma imkânım oldu. Pratik bilgi alanı ise, şimdi anladığımız anlamda anlaşılıyordu o zamanlar. Birlikte yaşama bilgisi diyebiliriz ona, Eski Yunan'daki anlamıyla *koinos*'un bilgisidir. *Epistêmê poiêtikê* ise bir meydana getirme, bir üretim bilgisidir. Örneğin, resim yapmak, şiir yazmak, bir aygıt yapmak...Bir anlamıyla yaratıcılık bilgisidir bu. Bu konularda ezbere bilgiler yetmiyor. Örneğin, ahlaklı olmak konusunda babam o kadar nutuk atıyor, bizim caminin imamı nutuk atıyor, pazar günü gittiğim kilisenin papazı nutuk atıyor, bir sürü kitapta okuyorum bu bilgileri. Söylediklerini körü körüne yerine getirmekle ahlaklı olamıyorum. Olmuyor işte. Bir insana bakıyorsunuz -ben akademik hayatta çok görüyorum- çok iyi bir fizikçi ama insan olarak eşeğin biri. Demek ki belli bir alanda bir takım bilgiler elde etmekle bir başka tarafınızdaki eksik ve özürleri gideremiyorsunuz. Örneğin, sürekli matematik çalışmakla bizim kültürün deyimiyle insan-ı kâmil olamıyorsunuz, hödüğün biri olarak kalabiliyorsunuz. Hatta bizim felsefede bir sürü hıyar felsefeci var –kendimi de dâhil ederek-Demek ki felsefe okumakla da olmuyor. Demek ki felsefeyi başka türlü mü okuyoruz, çok mu profesyonelce yapıyoruz işimizi? Ya da çok mu teğet geçiyoruz kimi konuları? Acaba yaşamıyor muyuz derinden? Bir yerlerimize değmiyor mu bu sorular? Peki, bir bilginin bir yerlerimize değmesi ne demektir?

Mesela gerçekten teorik bilgi sahibi olmak ne demektir? Teori sahibi bir insan, bir muhterem teorisyen neye benzer acaba? Muhterem bir pratik bilgi sahibi, birlikte yaşama sorunlarını çözebilmiş, insanlarla geçinebilen ya da geçinmeyi bilebilen biri midir? Ahlaklı olabilen insan, sözünü tutabilen, yalan söylemeyen insan, acaba hangi bilgileri edindiği için böyle olmuştur? Ahlaklı olmanın bilgisi nasıl edinilebilir? Acaba uygulamayla edinme arasında da bir ilişki mi var? Bilgi nedir Allah aşkına? Şimdi bunları sordukça soru oraya geliyor: Neye bilgi diyeceğiz? Bütün bu sorulara tam yanıt bulduğumu sandığım zaman, içimden bir ses “öyle değil” deyince, bütün bulduğumu sandığım yanıtlar tuzla buz oluyor. Şimdilik, sağlam bir yere oturtma imkânı zor gibi gözüktü de şöyle bir taslak düşüncem var: Bir defa Aristoteles üçe bölüyordu, bilgi alanını. Kant’da da aşağı yukarı buna paralel ayırım var: Yargı gücü, Pratik akıl, Teorik akıl. Sanat bir yanda, ahlak bir yanda, teorik bilgi bir yanda duruyor. Öyle olsa da, *Yargı Gücünün Eleştirisi*’ni okuduğunuz zaman Kant’ın zaman zaman ahlakın, estetiğin temeli olabileceği konusunda imâları olduğunu görürsünüz. Yine de bunların temel olarak bu üçlü ayırımın sınırlarını bulanıklaştıracak görüşler olmadığını söyleyebiliriz. Bilgi kuramı tarihine kabaca baktığımızda, bana sanki o üç bilgi alanı, insanın bilgi ile etkinliklerini anlamaya yetmiyor gibi geldi. Bunlara bir üç bilgi alanı daha eklemek gereği duydum.

Olağan ki bu noktada istediğiniz kadar bilgi çeşidi, farklı bilgi alanı koyabilirsiniz daha önce kabul edilmişlerin yanına. Sayılarını azaltabilir ya da çoğaltabilirsiniz. “Tek bir bilgi vardır, çeşitleri yoktur” diyebilirsiniz. Elbette bu, bilgi üstüne düşünen insanın kaygıları ve dünyaya nasıl baktığıyla ilgili. Hayata verdiğiniz anlamla, insan anlayışıyla, dünya anlayışıyla ilgili olarak sizin de felsefede çizdiğiniz resimler, sunmaya çalıştığınız görüşler ona göre değişiyor.

Şimdi, bana göre, göz önüne alınmayan temel bilgi alanları var. Belki bunların hepsinin de ontolojik karşılıkları olduğunu düşünüyorum. Benim ardında olduğum epistemoloji, ontolojik ön kabullerden soyutlanmış değil. Ama bunları bulmakta zorlansam da size sunacağım modelde altı ayrı temel bilgi dalını isimlendirebilirim.

Elbette bir teorik bilgi alanı vardır, belki bunun ontolojik karşılığı olarak belki bir anlamda Popper'in 3. dünyasını ya da Platon'un idealarını gösterebiliriz. Herakleitos'un *Logos*'unu da böyle bir temel olarak görebiliriz. Teorik bilgi açıklayan, elbette bir anlamda anlayan da bir bilgidir. Neden sonuç ilişkisini araştıran, bulan, sorgulayan, matematik yapan, sosyoloji, psikoloji, felsefe yapan bilgi alanıdır. Empirik alanda, deneylere ve o deneylerin sonuçlarına ilişkin yaptığımız çalışmaların düşünsel temellerini kapsayan bilgi alanıdır. Dilimizde bu bilgiye *Düşün Bilgisi* diyebiliriz. Çağımızda bu *düşün bilgisi*, son birkaç yüzyıldaki gelişmelerle kıyaslandığında, herhalde o eski şiddetini kaybetmiştir. Çünkü şimdilerde bilimde yapılan araştırmalar çoğu zaman modellemeler şeklinde oluyor, bu çalışmalarda uygulama kaygısı ağır basıyor. Uygulamalı kaygıların çok fazla olduğu bir *düşün bilgisi* anlayışı var. O Platon zamanında doruğuna varmış, *theoria*, çok uzaktan seyir, temâşa, gördüğümüz varlıkları derinlemesine görebilme kaygısı, çağımız bilimcilerinin temel bir kaygısı olarak görünmüyor. Yirminci yüzyılda, örneğin Husserl tarafından özleri görmek (*Wesensschau*) anlamında yeniden gündeme getirilmiş, olsa da çağımızda teorik kaygının giderek azaldığını söyleyebiliriz. *Düşün bilgisinin* uygulamada ve sonuç elde etmede etkin bir işlerliği yoksa çok önemsenmediği gibi bir endişem var, bilmem bu endişem yerinde midir? Ama böyle bir sezgim olduğumu söylemeliyim.

İkinci olarak, ayrı bir bilgi alanını Türkçeye *Biraradalık Bilgisi* diye çevirebileceğimiz birlikte yaşama bilgisi alanında buluyoruz. Aristoteles'in *epistêmê praktikê* dediği bu bilgi ahlak alanını ilgilendiriyor. *Biraradalık Bilgisi* maalesef teorik olarak elde edilmiyor. Örneğin, bir takım uzmanlar, karı-kocaları alıp 'bakın böyle kavga etmeyeceksiniz, çoluk çocuğunuz var, boşanmayın, problem çıkartmayın' dese de, ya da "On Derste Mutlu Olma" kitapları okusanız da, bunları düşünsel düzeyde bilerek sonuç alamıyorsunuz. "Pratik" bilgi ayrı bir şeydir. Düşünsel alanda kalarak başaramıyorsunuz. İsteddiğiniz kadar düşünsel içeriğini bilin, ki en çok bilen de psikologlardır, sosyal hizmet uzmanlarıdır, eğitimcilerdir, onlar arasında da çok başarısız ve mutsuz insanları gördükçe insan şaşıyor, "ya demek bu *Biraradalık Bilgisi* ayrı bir şey, nasıl elde ediliyor bilmiyorum" sözünü ağzından düşürmüyor. Yoksa bir takım gizli kitapları mı var, bu bilginin?

Hapları mı var? Nasıl elde edilir? Nasıl elde edilmeli? Ama salt kitap okuyarak olmuyor, çalışmıyor bir şeyler. Demek ki başka bir şey var ortada diye düşünüyorum. Onun için bu bilgiyi *düşün bilgisinden* ayırma gereğini duyuyorum. Çağımız insanı kitap okuyarak her şeyi çözeceğini sanıyor. “Dünyanın bütün kitaplarını” okusak da “nasıl yaşayacağım?” “Diğer insanlarla birlikte nasıl yaşayacağız ?” sorularının yanıtları kolay bulunabilir yanıtlar değil.

Epistêmê Poiêtikê bilgisi, üçüncü bilgi alanını oluşturuyor. Türkçeye *Oluşturma Bilgisi* olarak çevirebiliriz. Teknolojinin oldukça ilerlediği çağımızda zaten en öne çıkarılan bir bilgi türüdür. Bir şey üretme, daha önce ortaya atılmamış bir şeyi ortaya atma, meydana getirme bilgisidir. Bu bilgi, bir aygıt yapma bilgisi anlamına gelebiliyor. Çözüm bekleyen toplumsal, siyasal yönetsel sorunlara çözüm bulma bilgisini de, *tekhne* olarak bu bilgi alanına katabiliriz. *Tekhne*'yi geniş olarak yorumladığımızda, içine toplum yönetimi de girebiliyor. Bu yoruma göre toplum yönetimi hem *Epistêmê Praktikê*'yi hem de *Epistêmê Poiêtikê*'yi gerektiriyor. Çünkü “teknik” problemler var bu konuda çözmemiz gereken. *Epistêmê Poiêtikê*'yi başka ne gibi adlarla adlandırabiliriz? Belki, çözüm bilgisi, sorunların üstesinden gelme bilgisi, üretim bilgisi... Bu bilginin, son 20-30 yıldır “İşletme Bilimi” içinde çok ilginç bir şekilde yer aldığını görüyoruz. Dünyaya egemen olan bu düzenin istediği insan tipinin yetiştirilmesinde bu bilgi çok işe yarıyor. (Tuhaf bir ironi var burada: *Epistêmê Poiêtikê* şiir bilgisi anlamını da geliyordu!) Örneğin, “lider tipi” oluşturulup, buna uygun insan yetiştirilmeye çalışılıyor. Bu insan da neyi nerde pazarlayacağını ne kadar kâr edeceğini nasıl satacağını “bilen” insandır. İşte bu insanlar hem *praktikê* bilgisine sahip hem *poiêtikê*. Kant ahlakının o temel kuralına aykırı olarak insanları kullanma bilgisini de bunun içine katabiliriz.

Bu üç temel bilgiyle yaşadığımız dünyanın sorunlarının anlaşılmasını düşündüğüm için başka bilgilerin de olması gerektiği sonucuna vardım.

Elbette bunlar değişik okumalardan çıktı. Örneğin bir tanesi *soma estetik* okumalarımın. Ben özellikle Husserl'gil bir fenomenolojiyle yetişen birisi olduğum için, bu okul içinde benim açımdan çarpıcı görüşleri

olan Maurice Merleau-Ponty etkisinde epey kalmışım, hâlâ da öyleyimdir. Bedenin çok önemli olduğunu doğu hikmetinin de bizdeki hikmetin de (Burada “hikmet” sözcüğünü, bilgelik, Eski Yunancadaki *sofia* anlamında kullanıyorum.) dile getirdiğini unutmayalım. İşte benim dördüncü temel bilgi alanı olarak vurgulayacağım alan Türkçede *Beden Bilgisi* diyebileceğim alandır. Bedenimizi duyumsama, bedenimizle yaşama bilgisi bütün çağlar boyunca önemli olduğu gibi özellikle çağımızda giderek Anglo-Amerikan kültür içinde giderek önem kazanıyor. Bu bilgiye *Epistêmê Sômatikê* diyebiliriz. (Eski Yunanlı böyle demiyordu!) Doğuda zaten bu bilgi türü gelişmişti..(Yoga teknikleri gibi...), Bedenin duyularının geliştirilmesi, ondan gelen iletilerin anlaşılması ve beden zihin ilişkisini bütünlüğüyle fark ederek duyarlılığımızın geliştirilmesi anlamında bir bilme biçiminin olduğunu düşünüyorum. Bu bilme biçimi kesinlikle teorik olmaz. Teorik olarak bedenden öğrendiğimiz teorik bilgidir, beden bilgisi değil! Bütün bu teorik beden okumaları, *düşün bilgisi*yle gerçekleştirilen yaklaşımlar, teorik bilgi tavrıyla yapılırsa bu değişik bilgi alanında yaya kalma durumu söz konusu olur diye düşünüyorum.

Şöyle bir inanca sahibim: Her bilgi alanının gerektirdiği ayrı bir tavır var. Örneğin teorik tavır diye bir tavır var. Belki abartılı bulabilirsiniz ama uzun yıllar fizik ve matematik öğretmenliği yaptım hâlâ da teknik anlamda mantık dersleri veriyorum. Şunu gözledim: Diyelim, bir fizikçi (bu örneği felsefeci, sosyal bilimci için de genişletebiliriz!) fizikle ilgili malumatı edinebiliyor, hele zeki biriyse. Üstelik bir de o birlikte yaşamak bilgisi, *biraradalık bilgisi* de gelişmişse ilişkiler kurmak çok kolay oluyor onun için! Akademik hayatta böyle ilişkilerle bilgi sorununu çözmüş insanlar var! Ve o bilgiler edinmiş insanın yapması gereken nedir? Düşünüyor ve yapıyor! Bilgiyi taşıma ve o taşımanın sonucunda göstermeniz gereken *performansı*, ya da, o bilginin gerçekleştirilmesini başarıyor, icrasını yerine getiriyor. Örneğin, ne yapıyor fizik öğretmeni olarak? Problemler çözüyor tahtada, fizik kitabı yazıyor, tez yazıyor, kendisine belletilen araştırmaları gerçekleştiriyor. Edindiği malumatla o malumatın gerekleri arasındaki bağı kurduğu zaman, laboratuvar sınavlarına, sözlü sınavlara girdiği zaman gereğini yapıyor ve biz de ne diyoruz onun için? “Bu arkadaş fizik biliyor! Bütün sınavlardan geçti, doktora derecesi aldı, fizik

dersi verebilir.” Bana öyle geliyor ki, bu bilmeyele teorik tavır arasında bir farklılık var, yani *tavırsız bilme* ile *tavırlı bilme* arasında fark var. Tavırlı bilme(uygun tavır içinde olarak bilme!) ve *beceriyle bilme* (Bilmenin gereğini yapabilme, gereken performansı, uygulamayı gösterebilme!) bir de üçüncü bir kavramım daha var o da *yapmacık bilme* diye üç ayrı şey olduğunu düşünüyorum. Bu kavramı 1986 yılında Viyana’da bir toplantıda geliştirdim. Bir Alman asistan vardı, felsefede doktorasını yapıyormuş. “Felsefeyi seviyor musun?” diye sorduğumda, akademik hayatta sevginin değil “kurnazlığın” önemli olduğunu, bir felsefe namusu taşıdığı için itiraf ediverdi! “Uyanık bir adam” akademik hayatı yürütebilir. “Uyanık bir adam” biliyormuş rolü yapabilir! Abartılı bir ifade ile söylersem, bir insan matematikten *pek anlamadan*, matematik profesörü olur gibi geliyor bana. Bu ne demek? Anlamamak ne demek? Edindiği malumatla, psikoloji açısından malumata sahip olanlar nasıl davranıyorlarsa öyle davranabilen biri bu davranışıyla bildiğini gösterebilir mi bize? “Biliyor muyum?” diye sorabilir kendine. Yanıtı şöyle olabilir: “Biliyorum işte, daha ne istiyorsunuz? Makale yaz dediniz, yazdım. Şu deneyi yap, dediniz, yaptım.” Oysa adamın o bilgi alanında yapıp ettikleri o adamı hiç *dönüştürmemiş* olabilir! Bu söylediklerimin anlaşılması, belki Heidegger tavrını anlayabilecek bir tavırla okumayı gerektirebilir! Onun bir kavramı var: *Stimmung!* “Ayar”, “uyum” “akort” diye çevirebiliriz, bir anlamıyla. Bileceğimiz bilmekte olduğumuz şeyle kendimiz arasındaki ilişki öyle bir ilişkidir ki o bilmeye çalıştığımız şeyi ancak *dönüşerek* bilebiliriz! Öyle problemler vardır ki matematikte, o probleme uygun bir tavır içerisine giremediğiniz zaman onu temelinden anlayamazsınız. Ama anlıyor taklidi yapabilirsiniz! Bilginin böyle bir özelliği vardır. Biliyor taklidi yapılabilir ki bunu da zaten robotlarda görüyorsunuz. Öyle matematik öğrencileri gördüm ki hatta felsefe öğrencilerimiz de öyledir, yıllarca gelir gider kendi bölümüne, der ki, “asistan olduk, daha ne olacağız, zeki bir adamız, bir kaç dil de biliyoruz, hocayı da ayarladık, tez nasıl yazılır onu da biliyoruz. Şimdi tezimizi yazalım, sonra mantıcıya gider yemeğimizi yer tenisimizi de oynarız. İşte felsefe de nedir ki, ekmek param. Daha ne isteniyor bizden, tavır mavır ne oluyormuş?”

Böyle olduğu zaman *dönüşme* olmuyor. *Tavırla uyum halinde olması gereken beceri, marifet* gelişmiyor. Sizin bilgi ile olan ilişkinizde yaratıcılık yer almıyor, farklı şeyler görme, farklı açılardan bakma imkânınız olmuyor. Sadece o malumatın gerektirdiği davranışı körü körüne gerçekleştirerek *malumatla davranış arasında mekanik bir ilişki* kuruyorsunuz, sadece sizden beklenenleri yerine getiriyorsunuz. Örneğin, A tipi dergilerde nasıl makale yazılır, yolunu yordamını öğreniyorsunuz! “Tamam, yazarım, öğrendim”, diyorsunuz. Şimdi o makale yazıldığı zaman, sizin felsefeyi ya da fiziği öğrendiğiniz anlamına gelmiyor. Çünkü öğrenmek hem *o bilgi, o malumat üzerinde dans edebilmeyi* gerektiriyor: O malumatın alternatiflerini görebilmek, o malumat üzerinde yeni kavramlar oluşturabilmek, o malumata analitikçilerin sevdiği bir dille karşı çıkabilmek, aykırı örnekler bulabilmek, onlarla oyun oynayabilmek ve onları içselleştirmek, onlarla yaşayabilmeyi bir yaşam biçimi haline getirebilmek gerekiyor! Çünkü insanlarla bilgi arasındaki ilişki, örneğin Eski Yunan’da böyle idi, felsefe bir yaşam biçimi idi. İnsanlar onu yaşıyorlardı, Şimdiki gibi 45-50 dakikalık zamanda, sınıflar içinde, şu kadar kredilik dersleri alıp ya da verip “sana ne ben nasıl biliyorsam biliyorum” demek değildi. Şimdikilere kıyasla onların bilgisi belki teorik bilgi bile değildi ama onlar teorik bilgiye sahip olan insanın tavrı içerisinde o bilgi ile uğraşmak, boğuşmaktan kaynaklanan bir *dönüşümü* yaşıyorlardı. Bilgi ile yaşayan bir insanda değişim, bir dönüşüm olması gerektiğini düşünüyorum. Örneğin, adam yıllarca matematik okumuş, hiç değişmemiş, o matematik, onun üzerinde bir yama gibi duruyor ve akıp gidiyor. Bu bilgilerin hepsinin kendilerine göre tavırları var o tavır içerisinde geliştirebileceğimiz beceri ile yaşanıyor bilgiler! Beceri dediğim bilgiyi kendimize göre (*özerklik* o işte!) dönüştürme. Bilginin altında ezilmiyorsunuz, kürsüye kitaplarını yığmış ve onlar arasında bunalan birisi değilsiniz. Örneğin, Kant’ı iki felsefeci anlatabilir ama öğrenciler birinden dinlemeyi isteyebilir. Belki aynı şeyleri anlatacaklar ama tercih edilen hocanın Kant’la ilişkisi ve Kant’ı yoğurduğu, Kant bilgisine karşı tavrı, bu bilgiyle uyum içinde gerçekleştirilmiş olabilir! Sadece teorik bilgi düzeyinde değil, belki onu pratik bilgi ile, birlikte yaşam bilgisine, *biraradalık bilgisine, poetik bilgiye*, üretim bilgisine dönüştürmüş olabilir. Kant’ı yorumlamış, Kant’a değişik anlamlar vermiş,

Kant tizerinde belki kafasında düşünce deneyimleri yapmış. Ve dolayısıyla, Kant'ı artık Kant'a giriş kitaplarının o dar kalıpları dışına çıkabilip, yorumlayabilecek duruma gelmiş yapabilir. Bir insan olarak ondan Kant'ı dinlemek ayrı bir şey.

Bir beden bilgisinin yanında iki bilgi daha söyleyeceğim demiştim. Bir tanesi kendimizle yaşama bilgimiz. Bunun şimdiye dek sözünü ettiğim bilgilerden çok ayrı bir bilgi olduğunu düşünüyorum. Eski Yunan'da bir karşılığını bulmak gerekiyorsa buna *Epistêmê autognôristikê* diyebiliriz!(Elbette Eski Yunanlılar bu anlamda kullanmamıştır bu kavramı!) Kendimizle yaşayabilme bilgisi, kısaca Türkçede *Kendilik Bilgisi* dediğimiz zaman şunu anlıyorum: Beni oluşturan bileşenleri bedenimi, duygularımı, düşüncelerimi ve çevremi (hem kendim ve dışımdaki çevrem hakkındaki duygu ve düşüncelerimde oluşan içimdeki hem dışımdaki çevremi!) birarada yaşamayı “başarma” bilgisi!

Bu bileşenler arasındaki ahengi ve çatışmaları duyumsayıp, bunlara duyarlı kalarak, onları, diğer bilgileri sağlıklı biçimde kullanabilecek şekilde yönetebilmek bilgisi. Bu kendimizle yaşayabilme bilgisini elde edemediğimiz zaman, inanılmaz kompleksler, uykusuzluklar, iç sıkıntısı, düşünce ve duygularımızın işleyişini ağır biçimde bozacak sürekli huzursuzluklar yaşanabilir. Diyebilirsiniz ki, örneğin sanatçılar öyledir, sanatçılar sürekli kendileri ile çatışırlar. Ama burada sanatın çatışmasındaki çatışmadan söz edilmiyor. Sanatçının içindeki çatışma, kendimizle yaşama bilgisinin çatışması değil. O çatışmanın alışlagelmiş dünyaya bakış ve dünyayı algılayıştan farklı çıkış noktaları sezmeyle ilgili bir çatışma olduğunu düşünüyorum. Yoksa kendimizle yaşama bilgisi içerisinde çatışmalar yaşadığımızda hiçbir şey üretemeyiz. Sıradan hayat, çoğu sanatçılar için acılar, çatışmalar içindedir ama nasıl oluyor da, o, acılar içerisindeki insan, o acıların resmini yapabiliyor veya şiirini yazabiliyor? Demek ki, orada sanki bir *disharmoni* var gibi gördüğümüz durumlarda bir alttan alta harmoni, bir ahenk olması lazım ki öyle bir çatışmanın ürününü sanatçı ortaya koyabilsin. İşte bu bilgiye kendimizle yaşama bilgisi, *kendilik bilgisi* diyorum, bu bilgi de elbette beceri isteyen bir bilgidir. Psikoloğun, psikiyatrin divanında yatan bir sürü insanın; bir sürü sığ, kaba, hayatı anlamaktan yoksun insanın çektiği acıların bu bilginin eksikliği ilgili olduğunu söyleyebiliriz.(Divanda yatan insanlara kaba ve sığ dediğim sanılmasın !)

Bu bilgi alanının sömürtüye çok uygun olduğunu söylemek gerekir! (Kendinizle birlikte nasıl yaşarsınız teknikleri, Budist, yoga, meditasyonları, NLP'ler, bize iç huzuru sağlamak için teknikler...). Ama o teknikler, kendinle yaşama bilgisi, *kendilik bilgisi* tavrı ile geliştirilemediği zaman, bu bilgi sizde bir yama olarak kalır, sonuç alamadan geçer gidersiniz.

Son olarak, çok önemli bir bilgi alanı olarak gördüğüm alandan, *noetik* bilgi diyebileceğim bir alandan söz edeyim. Buna Eski Yunancada, onların kullanmadığı anlamda *Epistêmê Noetikê*, Türkçede *anlam bilgisi* diyebiliriz. Bu bilgi, anlam verme, değerlendirme, takdir edebilme marifeti, bilgisidir. İnsanların hayatlarındaki problemlerinin çoğunun, hayata verdiğimiz anlamlarla ilgili olduğu, *noetik* hastalıklar yaşadığımızı yıllardır savunmaktayım. Hatta onunla ilgili bir sözcük de uydurmuştum *noeziyatri* diye. *Noeziyatri*, anlam sağlığı, *anlam bilgisinin* işlediği önemli bir alandır. *Anlam Bilgisi* özel bir bilgidir, her bilgi alanında olduğu gibi belli bir tavır ve beceri uyumu ile yaşanabilir. Bu bilgi, örneğin, sanat alanında çok önemli. Bir sanatçının *noetik çerçevesi*, ona giydirilmeye, dayatılmaya çalışılan anlamlara isyan eden, farklı anlamlar arayan, size dayatılan malumatı kabul etmeyen, ona isyan eden, malumatı başka türlü yoğurmaya götüren bir direnç kaynağıdır... Ben *noetik* bilginin hakikati arayan insanının diğer bilgilerinin yönlendirilmesinde de etkili olduğunu düşünüyorum. Bu bilgi, bilimcilerin, sanatçıların, düşünürlerin *baş bilgisidir* diyebiliriz. Gerçekten bu hayata anlam verebilme becerisidir. Büyük romancılar, şairler, ressamalar, senaristler hayatın her alanında, hayata başka türlü bakabildiği ve bizim göremediğimiz bir çok şeyi gördüğü için *noetik* bilgi ustalarıdır diyebiliriz. Aslında her şey gözümüzün önündedir ya, *noetik körlük* bizi dar anlamlar, anlam dehlizleri içerisine kapattığı için, anlam cenderelerine sıkışıyor, onlardan çıkamayıp, her şeyi hep bize öğretildiği şekilde görmeye tutsak oluyoruz. Farklı bakış açılarından, tavırlardan beslenen yeni bilgiler üretemiyoruz.

İşte bu altı ayrı anlam, tavır, tutum ve beceri ile yaşanabildiğinde elbette hayatımız sorunsuz olmayacaktır. Ama sorularımızın *noetik* bir yorumla daha anlamlı olacağını, dünyanın problemleri ile birlikte daha yaşanır bir dünya olacağını düşünüyorum.

Bilginin farklı boyutlarını, değişik renklerini de anlayarak bilgimize katalım.

Öz

Bilginin Renkleri

Bu makalenin temel sorunu etik-epistemolojik olarak nitelendirilebilir: Bilgimizle birlikte nasıl yaşayacağız? Bu sorun şaşkıncı biçimde paradoksaldır: Cevabı bilmek bilgiyi gerektirmektedir. Fakat bu cevap, ne çeşit bir bilgi olabilir? Bu çalışmada Anglo-Amerikan epistemolojisinden aldığımız görüşle çeşitli bilgi türlerinin bulunduğunu, sözelimi bir şey yapmayı bilme, birini şahıs olarak bilme, bir mekânı ya da şehri bilme ve sözde önermesel bilgi, ileri süreceğim. Aristotelesçi üçlü bilgi sınıflandırmasından başlayarak üç çeşit bilgiyi daha göz önünde bulunduruyoruz. Tüm bu bilgi türleri bilginin renklerini oluşturuyor. Bilginin renklerinin yardımıyla hayat ve bilgi arasındaki ilişkiye dair zor soruları çözümleninin mümkün olabileceğini düşünüyorum.

Anahtar Kelimeler: Etik, epistemoloji, bilginin çeşitleri, yaşam ve bilgi arasındaki ilişki, epistemolojik tutum.

Abstract

The Motley of Knowledge

The basic question of this paper can be considered as *ethico-epistemological*: how should we live with our knowledge? This question is amazingly paradoxical: to know the answer requires knowledge. But what kind of knowledge might it be? In this study it is claimed that there are various kinds of knowledge apart from the received view in Anglo-American epistemology, e.g., knowing how to do something, knowing someone in person, knowing a place or city and the so called propositional knowledge. Starting from Aristotelian tripartite classification of knowledge three more kinds of knowledge have been taken into consideration. These kinds altogether are called *motley of knowledge*. With the help of the motley of knowledge, the possible answers of the enormously difficult question of the relation of life and knowledge have been attempted.

Keywords: Ethics, epistemology, kinds of knowledge, the relation between life and knowledge, epistemological attitude.